

dukları sonucuna varılabilir. Bununla birlikte bazı müellifler bir kısım Beyhakî Seyyidleri'nin **takıyye*** uyguladıklarından söz etmektedirler (Rizvî, s. 167).

BİBLİYOGRAFYA :

The Cambridge History of India, Cambridge 1928, III, 284-285; Mohibbul Hasan, *Kashmir under the Sultans*, Calcutta 1959, tür.yer.; a.m.f., "Bayhakî Sayyids", *El² Suppl.* (İng.), s. 131-132; J. N. Hollister, *The Shi'a of India*, New Delhi 1979, s. 141-149; Athar Abbas Rizvî, *A Socio-Intellectual History of the Isnâ' Asharî Shi'is in India*, Canberra 1986, I, 158-186.

DİA

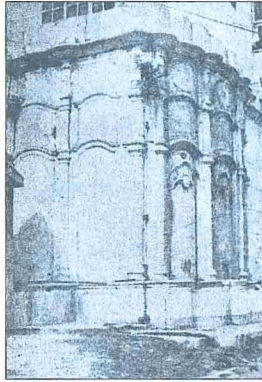
BEYHAN SULTAN ÇEŞMESİ

İstanbul Boğaziçi'nde
XIX. yüzyıl başlarına ait çeşme.

Sultan III. Mustafa'nın (1757-1774) Âdilşah Kadın Efendi'den 2 Receb 1179'da (15 Aralık 1765) dünyaya gelen kızı Beyhan Sultan (ö. 1824), kardeşi III. Selim (1789-1807) devrinde Boğaziçi'nin Rumeli kıyısında büyük bir sahilсарayı yaptıran Akıntıburnu sahilinde de bir çeşme inşa ettirmiştir. Sarayın tamamlandığı yıl (1219/1804-1805) yapılan bu küçük eserin üzerinde Enderunlu Vâsîf (ö. 1240/1824) tarafından yazılmış üç kıtalık bir tarih manzumesi bulunuyordu. Osmanlı devri Türk sanatının kendi türü içinde en güzel eserlerinden olan Beyhan Sultan Çeşmesi, cadde genişletme çalışmaları sırasında uygun bir yerde tekrar yapılmak kaydı ile tamamen sökülmüş fakat bugüne kadar ihya edilmemiştir. 1985 yılında teşebbüse geçilerek projeleri hazırlanmış ve tekrar kurulacağı yerin tesbiti yapıp bu hususta gerekli olan izinler alınmışa da inşaata bir türlü başlanamamıştır.

Tamamen mermerle kaplanmış olan çeşmeye barok üslûpta silme ve süslemelerin hâkim olduğu görülüyordu. Esas cephe deniz tarafında idi ve aralarında sütunçeler bulunan barok kernerler ile üç bölüm halinde işlenmişti. Ayna taşlarının üstündeki iki silme arasında, "Yaptı Beyhan Sultan a'lâ tarh-ı dîlcü çeşmesâr" mısraı ile tamamlanan tarih üç kitâbe halinde ta'lik hatla yazılmıştı. Yan cepheler ise sade idi ve dışarı taşkın sacak silmesinin üstünde yine mermerden düz bir korkuluk dolayıyordu.

Beyhan Sultan Çeşmesi tamamen Batı sanatının tesiri altında meydana getirilmesine rağmen Boğaziçi'ne güzelliği katan bir eser olmaktan başka bir va-

Beyhan Sultan Çeşmesi'nin eski bir fotoğrafı (Tanışık, II, resim 129)

kitler bu kıyıyı süsleyen bir sahilсарayın da yerini işaretleyen bir anıt idi.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, I, 285; Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, II, 165-167, rs. 129.

SEMÂVİ EYİCE

BEYHESİYYE

(البهسية)

Hâricîler'in
Ebû Beyhes Heysam b. Câbir'e
(ö. 94/713)
nisbetle anılan bir kolu.

Benî Sa'd b. Dubey'a kabilesine mensup olan ve Emevî Halifesi I. Velîd zamanında Haccâc'ın takibinden kurtulmak için Medine'ye kaçan Ebû Beyhes, Medine Valisi Osman b. Hayyân el-Mûzenî tarafından yakalanarak hapsedilmişti. Ebû Beyhes, vali ile sohbetinde bulunacak kadar dostluk kurmayı başarmışsa da halifeden gelen emir üzerine öldürülmüştür.

Beyhesiyye'nin ortaya çıkışı bir câriyenin satışına bağlanmaktadır. Rivayete göre İbâziyye'den İbrâhim adında bir kişi, kendi mezhebinin mensuplarından bir topluluğu evine çağırarak, bu sırada câriyesi hizmette kusur edince onu kendi akîdelerini benimsemeyen, dolayısıyla kâfir sayılan Araplar'a satacağını söylemişti. Topluluk içinde bulunan Meymûn adında biri kendi inançlarını taşıyan mümin bir câriyeyi kâfirlere satamayacağını belirtince İbrâhim Allah'ın câriyeyi satmayı helâl kıldığını, ayrıca mezhep büyüklerinin de bu görüşte olduklarını söylemiş, bunun üzerine Meymûn onlardan ayrılmış, diğerleri de bu konuda kararsız kalmışlardı. Bu durum İbâziyye bilginlerine arzedildiğinde onlar Meymûn ile kararsızların (vâkıfe) yanlış düşündüklerini ve bu sebeple tövbe etmelerinin gerekli olduğunu bildirmişlerdi. İbrâhimiy-

ye, Meymûniyye ve Vâkıfe adlarını alan bu üç gruptan sonra da Beyhesiyye ortaya çıkarak câriye satışı konusundaki ihtilâfta taraf olmuştur. Meseleyi müsamaha sınırlarının çok ötesinde kalan bir anlayışla ele alan Beyhesiyye'ye göre **takıyye*** bölgesindeki bu satışı haram sayan Meymûn ve taraftarları, İbrâhim'le Meymûn arasında kararsız kalanlar, Meymûn'dan ve kararsızlardan uzaklaşmayan İbrâhim ve taraftarlarının hepsi kâfir olmuşlardır.

Beyhesiyye'ye göre iman ilim, ikrar ve amelden meydana gelir. Bir kimse Allah'ı, peygamberlerini, Hz. Muhammed'in tebligatını bilip ikrar etmedikçe, ayrıca ilâhî emir ve yasakların gereklerini yerine getirmediği, Allah'ın dostlarını sevip düşmanlarından ilgisini kesmedikçe müslüman sayılmaz. Büyük günah işleyenler imam veya valinin huzuruna çıkarılıp cezalandırılmadıkça kâfir veya mümin diye vasıflandırılmaz.

Bu fırkanın bir kısmına göre ölmüş hayvan, usulüne uygun kesilmiş olan hayvandan akan kan (dem-i mesfûh), domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar dışında kalan şeylerin yenmesi haram değildir. Helâl olan bir yiyecek veya içecek kullanmak suretiyle dengesini kaybeden (bal tutması gibi) kimse o halde iken namazı terketse veya başka büyük günahlar işlese bundan dolayı tekfir edilemez, kendisine ceza da uygulanamaz. Beyhesiyye'nin Avfiyye (veya Avniyye) kolu ise içki içmeyi küfür olarak telakki ettiği halde namazı terketmediği yahut namuslu kadına zina isnadında bulunmak gibi bir fiil işlemediği müddetçe sarhoşun kâfir olduğuna hükmetmez. Hicret konusunda iki gruba ayrılan Avfiyye'nin bir grubu kendi mezhep mensuplarının bulunduğu yere hicret etmemeyi affedilmez bir hata telakki edip böyle kimselerle ilgilerini keserken diğer grup hicretten geri kalmanın haram olmadığını, dolayısıyla böylelerinden ilgiyi kesmenin gerekli bulunmadığını söylemişlerdir. Her iki grup da devlet başkanı kâfir olduğu takdirde tebaasının da kâfir olacağını ileri sürmüşlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hârizmî, *Mefâtihu'l-`ulûm*, Kahire 1342, s. 19; İbn Kuteybe, *el-Ma`ârif* (Sâvî), s. 622; Es'arî, *Ma`âlat* (Ritter), s. 113-118, 120, 126; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, V, 138; Malatî, *et-Tenbîh ve'r-red*, s. 180; Bağdâdî, *el-Farq* (Abdülhamîd), s. 108-109; İbn Hazm, *el-Faṣl* (Umeyre), V, 54; Şehristânî, *el-Mîl* (Kilânî), I, 125-127; Makrîzî, *el-Hîta*, II, 355; M. Th. Houtsma, "Ebû Beyhes", *IA*, IV, 14-15.

MUSTAFA ÖZ